

WAT KAN EEN GEMEENTE DOEN BIJ EEN TERRORISTISCHE AANSLAG OF INCIDENT?

In dit document kunt u meer lezen over wat een gemeente kan doen bij een terroristische crisis. U krijgt eerst een korte samenvatting, daarna volgt uitgebreidere informatie. Deze tekst is gebaseerd op de handreiking 'Terrorismebestrijding op lokaal niveau'. U kunt deze handreiking downloaden of bestellen op www.nederlandtegenterrorisme.nl/lokaalbestuur.

Een terroristische aanslag of een incident verschilt van een 'gewone' crisis. Bij een 'gewone' crisis is er geen sprake van opzet. Bij een terroristische aanslag of incident is dat wel het geval. Een explosie door een bom kan een terroristische aanslag zijn. Gijzelingen, kapingen of ontvoeringen met een terroristisch motief zijn voorbeelden van terroristische incidenten.

Een terroristische aanslag of incident vraagt dan ook om een andere aanpak. De overheid richt zich na een terroristische aanslag of incident niet alleen op de hulpverlening. Zoals het verlenen van hulp aan slachtoffers, het handhaven van de openbare orde, het regelen van extra bewaking en beveiliging en het verrichten van herstelwerk. De overheid wil ook de daders snel opsporen en aanhouden. Bovendien moet de overheid rekening houden met nieuwe aanslagen. Ten slotte zorgt een terroristische aanslag vaak voor grote maatschappelijke onrust of zelfs ongeregelheden.

Na een terroristische aanslag of incident is de lokale overheid verantwoordelijk voor:

- hulpverlening aan slachtoffers, handhaving van de openbare orde, het regelen van extra bewaking en beveiliging en het verrichten van herstelwerkzaamheden;
- opsporing en aanhouding van daders;
- het beperken van maatschappelijk onrust.

Bij een terroristische aanslag of incident, kan de lokale overheid aan andere overheden om assistentie vragen. Zo kan een gemeente de eigen veiligheidsregio om hulp vragen. Als dat niet genoeg is, kan hulp worden gevraagd bij andere veiligheidsregio's via het Landelijk Operationeel Coördinatiecentrum (LOCC). Ook kan de (hoofd)officier van justitie een verzoek indienen voor de inzet van speciale eenheden.

1. WAT KAN EEN GEMEENTE DOEN BIJ EEN TERRORISTISCHE AANSLAG OF INCIDENT?

De overheidsaanpak bij terroristische aanslagen en incidenten is op sommige punten anders dan de aanpak bij gewone crises.

De (hoofd)officier van justitie heeft de leiding bij een terroristische dreiging of crisis (aanslag of incident). Hij coördineert het opsporingsonderzoek en de aanhouding en vervolging van verdachten van terroristische activiteiten. De politie voert deze activiteiten onder zijn gezag uit.

De burgemeester leidt de handhaving van de openbare orde en veiligheid. Ook leidt hij de hulpverlening bij een terroristische aanslag of incident.

De burgemeester, de (hoofd)officier van justitie en de korpschef (de driehoek) beslissen over maatregelen na een terroristische aanslag of incident. Dit kunnen maatregelen zijn om de openbare orde en veiligheid te handhaven. Zo kan de politie afzettingen plaatsen in de omgeving van de plaats van de terroristische actie. Als er explosiegevaar is, kan het nodig zijn om huizen te ontruimen. Hulpverleningsdiensten moeten klaarstaan voor het geval er slachtoffers zijn. Het is belangrijk dat er een goed contact is met het publiek en vooral met familie, vrienden en bekenden. Vaak maken zij zich grote zorgen of zijn heel emotioneel. Mogelijk kunnen zij aanvullende informatie geven over de slachtoffers.

Het kan nodig zijn om actie te ondernemen om maatschappelijke onrust te kanaliseren. (Bom)aanslagen, gijzelingen, ontvoeringen en bezettingen met een terroristisch doel kunnen tot hevige emoties bij de bevolking leiden. De burgemeester handhaaft de openbare orde en veiligheid en probeert (extra) slachtoffers te voorkomen. Dit vraagt geduld en vasthoudendheid van de onderhandelaars en de autoriteiten om de situatie op een vreedzame manier op te lossen. Of dat uiteindelijk lukt, is vooral afhankelijk van de bereidheid van de terrorist(en) om te onderhandelen. Bij bezettingen, gijzelingen en ontvoeringen kunnen gemeenten extra hulp inroepen van politie-onderhandelaars, militairen en de Explosieven Opruimingsdienst (EOD).

2. HOE WORDEN DE DADERS OPGESPOORD?

Het Openbaar Ministerie (OM) heeft de leiding over opsporingsonderzoeken naar strafbare terroristische activiteiten. Goede coördinatie van opsporingsactiviteiten is onmisbaar omdat bij terrorisme meestal sprake is van regio-overschrijdende netwerken. De plaatselijke (hoofd)officier van justitie leidt het opsporingsonderzoek en de aanhouding en vervolging van verdachten. Hij kan hulp krijgen van de officier van justitie van het Landelijk Parket (LP). Ook is het mogelijk het onderzoek over te dragen aan het LP. Bijvoorbeeld naar aanleiding van de bevindingen in het onderzoek.

De officier van justitie van het LP is in principe verantwoordelijk voor de opsporing als de aanslag of het incident hoort bij een opsporingsonderzoek van het LP. Dat is het geval wanneer de terroristische crisis over gemeentegrenzen heengaat.

Dan doet de Unit Contraterrorisme en –Activisme (UCTA) het opsporingsonderzoek naar de vermoedelijke daders. De UCTA is onderdeel van de dienst Nationale Recherche (DNR) van het KLPD. Het LP leidt de opsporing dan.

De regionale politiekorpsen moeten in opsporingsonderzoeken naar delicten als documentvervalsing of fraude, rekening houden met terrorisme. Zij moeten erg alert zijn op een mogelijke relatie met terroristische activiteiten. Hierbij kan informatie van de AIVD of MIVD een belangrijke rol spelen. Deze informatie staat in de zogenaamde ambtsberichten, die de betreffende inlichtingen- en veiligheidsdienst aan het OM

stuurt. Deze ambtsberichten kunnen ook de aanleiding vormen voor een onderzoek. Regiokorpsen kunnen gevraagd worden te ondersteunen bij een landelijk onderzoek.

De eerste uren na een incident of aanslag zijn erg belangrijk voor het opsporingsonderzoek. Dat onderzoek kan helpen een nieuwe aanslag te voorkomen. Daarom stelt de politie na een aanslag meteen een Team Grootschalige Opsporing (TGO) in. Dit team kan deel zijn van de SGB0-structuur (Staf Grootschalig en Bijzonder Optreden). Met beelden van beveiligingscamera's, verklaringen van getuigen en huisdoorzoekingen kan de politie de toedracht van een aanslag achterhalen.

De (hoofd)officier van justitie kan voor het opsporingsonderzoek hulp inroepen van het Nederlands Forensisch Instituut (NFI). Het NFI beschikt over een 'Quick Response Team' dat forensisch onderzoek doet bij de opsporing. Ook verzamelt het team bewijsmateriaal van de aanslag. Het team beschikt ook over digitale expertise. Dat is nodig voor sporenonderzoek op digitale gegevensdragers zoals gsm's, computers en laptops.

3. HOE GAAT DE BEWAKING EN BEVEILIGING VAN OBJECTEN EN PERSONEN NA EEN AANSLAG?

Na een aanslag binnen of buiten de gemeentegrenzen kan het noodzakelijk zijn locaties en/of personen te bewaken of te beveiligen. Een nieuwe aanslag is mogelijk. Na de aanslagen in Londen op 7 juli 2005 heeft de politie bijvoorbeeld extra surveillances uitgevoerd bij Britse gebouwen in Nederland. Natuurlijk waren openbaar vervoersbedrijven ook extra alert. Ook kan het nodig zijn organisaties of instellingen te beveiligen die bedreigd zijn met brandstichting of vernieling. Het is belangrijk dat de maatregelen in verschillende steden op elkaar aansluiten. Anders ontstaan vragen over de verschillen in mate van beveiliging. Landelijk zal daar afstemming over plaatsvinden.

4. WAT KUNNEN SPECIALE EENHEDEN DOEN BIJ TERRORISTISCHE INCIDENTEN IN DE GEMEENTE?

Terrorismeverdachten kunnen bereid zijn hun eigen leven op te offeren. Daarom worden speciale eenheden ingezet om een

eind te maken aan levensbedreigende situaties, of om verdachten aan te houden. Het gaat bijvoorbeeld om vuurwapengevaarlijke (terrorisme)verdachten of verdachten die grof geweld kunnen plegen. Daarbij kunnen er gevaarlijke situaties ontstaan voor omwonenden. Ook kan de aanhouding van bepaalde personen binnen een gemeente maatschappelijke onrust veroorzaken. Daarom moet in principe de burgemeester vooraf informatie krijgen over de actie. Hij kan dan maatregelen nemen om de openbare orde en veiligheid te handhaven.

De Dienst Speciale Interventies (DSI) van het KLPD heeft in deze situaties de operationele leiding over de acties van de speciale eenheden. Het OM heeft het gezag over de inzet van de DSI.

Er zijn vier soorten speciale eenheden:

- *Aanhoudings- en ondersteuningseenheden (AOE's)* van de regiopolitie of van de Koninklijke Marechaussee (KMar). De AOE's zijn bedoeld om vuurwapengevaarlijke verdachten aan te houden.
- *Unit Interventie (UI)*. Deze eenheid is gespecialiseerd in kleinschalige risicovolle operaties, waarbij sprake is van explosieven/zware vuurwapens, opofferingsbereidheid van verdachten of dreigingen met chemische, biologische, radiologische of nucleaire middelen (CBRN-middelen). De Unit Interventie bestaat uit personeel van politie en van Defensie.
- *Unit Interventie Mariniers (UIM)*. De Unit Interventie Mariniers is gespecialiseerd in grootschalige, offensieve en complexe acties en in situaties waarin de Unit Interventie niet genoeg capaciteit heeft.
- *Unit Expertise & Operationele Ondersteuning (UE&OO)*. Binnen deze eenheid van de DSI zijn de lange afstand precisieschutters ondergebracht.

De situatie, de omvang en de ernst van de dreiging bepaalt welke eenheid of eenheden worden ingezet. Voor de inzet van speciale eenheden zijn er twee situaties mogelijk: de reguliere en de nationale situatie.

Reguliere situatie

In de normale situatie doet de (hoofd)officier van justitie als eerste het verzoek om hulp door speciale eenheden; het bijstandsverzoek. Hij laat zich bij zijn verzoek adviseren door de politie. Een belangrijke afweging is de ernst van de dreiging. De landelijk officier van justitie voor terrorismebestrijding van het LP geeft hierover advies.

Het hoofd DSI van het KLPD stelt intussen alvast een plan op om mensen operationeel in te zetten. Daarbij houdt hij rekening met verschillende mogelijke scenario's om de situatie te beëindigen. Zonodig kunnen ook scherpschutters worden ingezet die onder de DSI vallen.

De (hoofd)officier van justitie richt het verzoek om bijstand aan de minister van Justitie. Dit doet hij via het College van procureurs-generaal van het OM en de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb). De minister van Justitie geeft dan toestemming voor de inzet en de voorwaarden die daarbij horen. De minister informeert de ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Defensie en Algemene Zaken (AZ) over dit besluit. Voordat de minister van Justitie besluit over de inzet van de UIM overlegt hij met de minister van Defensie.

De voorzitter van het College van procureurs-generaal van het OM heeft voor enkele specifieke scenario's de bevoegdheid om namens de minister van Justitie te besluiten over de inzet van de DSI. Dat geldt alleen in de reguliere situatie.

De (hoofd)officier van justitie heeft het gezag over de operatie. Hij beslist op welk moment de DSI daadwerkelijk wordt ingezet. Van tevoren informeert hij de overige leden van de driehoek. De burgemeester kan dan zonodig tijdig de benodigde maatregelen nemen voor de handhaving van de openbare orde en de veiligheid. Hij kan de politie opdracht geven om straten af te zetten, verkeersmaatregelen te nemen, het publiek op afstand te houden en om buurtbewoners te evacueren.

De inzet van de DSI kan ook onder gezag van het LP plaatsvinden. Dan informeert de (hoofd)officier van het LP hierover de plaatselijke (hoofd)officier van justitie. De laatste kan dan de driehoek informeren. De (hoofd)officier van het LP kan zich aansluiten bij de driehoek.

Nationale situatie

De minister van Justitie kan besluiten dat er sprake is van een nationale situatie. Daarvan is sprake:

- als zich meerdere incidenten op verschillende locaties tegelijk voordoen die met elkaar in verband lijken te staan;
- als op een of andere manier een groot nationaal belang in het geding is;
- als er geen standaard inzetscenario voorhanden is;
- als de UIM moet worden ingezet.

De NCTb vormt bij een nationale situatie een beleidsteam. Het beleidsteam adviseert de minister van Justitie over de inzet van speciale eenheden. In het beleidsteam zitten de NCTb (voorzitter), de voorzitter van het College van procureurs-generaal en de korpschef van het KLPD. Het beleidsteam kan zich laten bijstaan door adviseurs. Defensie neemt deel aan het beleidsteam als de Unit Interventie Mariniers wordt ingezet. De minister van Justitie informeert de ministers van AZ, BZK en Defensie over het besluit tot inzet.

De plaatselijke (hoofd)officier van justitie of de (hoofd)officier van het LP heeft ook in de nationale situatie het gezag over de daadwerkelijke inzet en informeert voor de inzet de overige leden van de driehoek.

Het hoofd DSI heeft de algehele leiding over de interventie. Zowel in de reguliere als de nationale situatie. Hij is nevensgeschikt aan de algemeen commandant in de Staf Grootchalig en Bijzonder Optreden-structuur (SGB0). Die is verantwoordelijk voor de totale operatie, behalve de interventie. Beide commandanten hebben toegang tot de driehoek.

5. HOE KAN EEN GEMEENTE HULP KRIJGEN OM DE GEVOLGEN VAN EEN AANSLAG OF INCIDENT TE BESTRIJDEN?

Bij een grote terroristische aanslag of incident is de kans groot dat er in de gemeente te weinig hulpverleners zijn om de gevolgen van de aanslag te bestrijden. Dan kan de lokale overheid hulp krijgen van de veiligheidsregio. Dat is een bestuurlijk samenwerkingsverband van gemeenten. Binnen de veiligheidsregio werken brandweer, geneeskundige diensten en politie en gemeenten samen bij het bestrijden van een ramp of (terroristische) crisis. Soms is een ramp of crisis zo groot dat de veiligheidsregio de bestrijding niet meer alleen aankan. Dan kan de Commissaris van de Koningin (CdK) de hulp van andere veiligheidsregio's in de provincie inroepen. Als dat niet kan, stuurt de CdK het verzoek om bijstand door naar de minister van BZK. De minister vraagt dan aan andere provincies om hulp.

Het Landelijk Operationeel Coördinatiecentrum (LOCC) helpt gemeenten bij een omvangrijke ramp of crisis en coördineert de bijstand op landelijk niveau:

- Het LOCC heeft een actueel overzicht van de beschikbare hulp in andere veiligheidsregio's;
- Het LOCC kan direct aangeven welke middelen van bijvoorbeeld hulpverleningsinstanties en Defensie beschikbaar zijn;
- Het LOCC kan de diensten advies geven.

De Commissaris van de Koningin (CdK) kan bij een terroristische dreiging, aanslag of incident hulp aanvragen van het ministerie van Defensie. Het verzoek tot bijstand in het kader van de rampenbestrijding richt hij aan de minister van BZK. De aanvraag komt dan binnen bij het LOCC. De aanvraag tot bijstand in het kader van de bestrijding van de terroristische crisis loopt niet via de CdK. Die aanvraag gaat via de (hoofd)officier van justitie en het College van procureurs-generaal van het OM naar het ministerie van Justitie. Defensie kan naast mensen ook allerlei middelen leveren. Denk bijvoorbeeld aan de inzet van materieel waar-mee vanuit de lucht een continu en actueel inzicht van de situatie in het getroffen gebied wordt gegeven. Of denk aan de inzet van transporthelikopters, van voertuigen om burgers te evacueren, of aan de inzet van capaciteit voor noodvoorzieningen.

6. WAARMEE MOETEN HULPVERLENERS REKENING HOUDEN NA EEN TERRORISTISCH INCIDENT OF AANSLAG?

Hulpverleners moeten na een terroristisch incident of aanslag met meer dingen rekening houden dan na een 'gewoon' ongeluk of een 'gewone' crisis. In het getroffen gebied kunnen er bijvoorbeeld explosieven zijn die (nog) niet zijn ontploft. Ook bestaat een risico dat er gevaarlijke stoffen aanwezig zijn. Een (te) snelle hulpverlening zou dan de veiligheid van de hulpverleners in gevaar kunnen brengen.

De burgemeester moet ervoor zorgen dat de hulpverleners informatie krijgen over de risico's van hun inzet voor hun gezondheid en over de voorzorgsmaatregelen die daarvoor zijn of worden getroffen. De burgemeester krijgt informatie van het OM, de politie en mogelijk de AIVD.

Verder is het gebied dat door de aanslag of het incident is getroffen ook 'plaats delict'. Hulpverleners moeten er rekening mee houden dat de daders dood of gewond kunnen zijn en dat gewonde slachtoffers getuigen kunnen zijn voor de opsporing. Ook moeten hulpverleners niet onnodig waardevolle sporen of bewijsmateriaal uitwissen. Zij mogen bijvoorbeeld wrakstukken, onderdelen en stoffelijke resten alleen verplaatsen of van het terrein weghalen als het nodig is. Hulpverleners en opsporingsfunctionarissen moeten hun werk dan ook goed op elkaar afstemmen. Zij moeten een goede balans vinden tussen noodzakelijke levensreddende handelingen en opsporingswerkzaamheden. Levensreddende handelingen hebben in principe prioriteit.

Tot slot kan een aanslag deel uitmaken van een gecoördineerde actie met meer aanslagen. De aanslagen in New York, Madrid en Londen, zijn hier voorbeelden van. Het is dan onverstandig alle capaciteit voor hulpverlening in te zetten. Tegelijkertijd moet het gewone leven doorgaan. Maatschappelijk onrust is juist wat terroristen willen.

7. WAT KAN EEN GEMEENTE DOEN BIJ AANSLAGEN MET CBRN-MIDDELEN?

Terroristische aanslagen kunnen gepleegd worden met chemische, biologische, radiologische of nucleaire middelen (CBRN-middelen). Deze aanslagen kunnen op verschillende manieren plaatsvinden omdat terroristen veel middelen kunnen gebruiken. Het kan gaan om kleinschalige aanslagen die zijn gericht op een persoon, zoals poederbrieven. Maar het kan ook gaan om grootschalige aanslagen die zijn gericht op het maken veel slachtoffers, zoals bioterrorisme, of aanslagen met een zogeheten 'vuile bom'.

Hulpverleners moeten in zo'n situatie werken volgens de procedures van de Ongevalsebestrijding Gevaarlijke Stoffen. Het Beleids Ondersteunend Team milieu-incidenten (BOT-mi) kan extra kennis geven over de effecten en bestrijdingswijzen. In het BOT-mi werken de verschillende kennisinstituten in Nederland samen. Het BOT-mi is te bereiken via het Meldpunt VROM of het NCC. Bij het Meldpunt VROM komen meldingen en aanvragen voor advies en ondersteuning binnen die te maken hebben met de beleidsterreinen van VROM: milieu, drinkwater, (rijks)huisvesting en nucleaire incidenten. Het NCC coördineert op nationaal niveau de inzet van materialen en personeel bij een (terroristische) crisis. Bij een terroristische crisis doet het NCC dit onder verantwoordelijkheid van de NCTb. Ook andere instanties kunnen helpen bij een incident met CBRN-middelen.

Steunpuntregio's van de brandweer

De brandweer heeft zes gespecialiseerde steunpuntregio's in Nederland die kunnen helpen bij grootschalige (burger) ontsmetting. De steunpuntregio's beschikken ook over extra meetapparatuur om strijdgassen waar te nemen.

RIVM en TNO

De ministeries van VROM en BZK hebben contracten afgesloten met het RIVM en TNO. Het RIVM en TNO kunnen gespecialiseerde metingen doen. De beide instituten kunnen ter plaatse hulpdiensten helpen met bijvoorbeeld mobiele meetapparatuur. Daarnaast beschikt Defensie over gespecialiseerde kennis en capaciteiten.

Begin 2006 is het landelijk Protocol Verdachte Objecten (PVO) verschenen. Daarin staat hoe overheden moeten omgaan met een object waar een dreiging is met CBRN-middelen.

Het protocol geeft antwoord op vragen als: waar is welke expertise in Nederland te vinden en wie moet ik informeren bij een verdacht object?

Landelijk Laboratorium Netwerk-Terreur Aanslagen

Meldingen van verdachte objecten doen overheden bij het Landelijk Laboratorium Netwerk-Terreur Aanslagen (LLN-TA). Dit laboratorium heeft een speciaal loket voor CBRN-meldingen. Ook kunnen verdachte objecten daar worden aangeleverd. Het laboratorium analyseert gevaarlijke stoffen die zijn vrijgekomen bij terroristische aanslagen of bij het openen van verdachte objecten. Het LLN-TA bevindt zich op het terrein van het RIVM en is 24 uur per dag, 7 dagen per week beschikbaar. Een groot aantal Nederlandse onderzoeksinstituten is aangesloten bij het LLN-TA.

Landelijke Coördinatiestructuur Infectieziekten (LCI)

De Landelijke Coördinatiestructuur Infectieziektebestrijding (LCI) is een samenwerkingsverband van vijf organisaties op het terrein van gezondheidszorg en volksgezondheid. Bij een (dreigende) epidemie is het LCI verantwoordelijk voor het crisismanagement. Het LCI bereidt zich voor op de bestrijding van infectieziekten door onder andere het maken van protocollen en draaiboeken. Het LCI besteedt ook aandacht aan de gevaren van bioterrorisme, zoals opzettelijke besmettingen met de miltvuurbacterie, het pokkenvirus, de pest of botuline. Het CIDC-Lelystad is 24 uur per dag bereikbaar via het loket van het LLN-TA.

